

OBMEDZOVANIE IMUNITY POSLANCOV KSČ A SNAHY VLÁDNYCH KOALÍCIÍ POSTAVIŤ KSČ MIMO ZÁKON V BURŽOÁZNEJ ČSR

Florian Sivák

Základné zákonné pramene, ktoré určovali povahu a podstatu československého buržoázneho parlamentarizmu, boli predovšetkým - Ústavná listina ako základný zákon štátu a s ňou súvisiace predpisy, ktoré posobili na rozvoj a uskutočňovanie parlamentarizmu.¹⁾ Na praktickú stránku parlamentarizmu rozhodujúcou mierou vplývali rokovacie poriadky poslaneckej snemovne a senátu zákony č. 325 a 326/1920 Zb. Parlamentarizmus dotváral aj konkrétny život a činnosť poslaneckých klubov. Nakoniec to bola prax, akú zavádzali predsedníctva poslaneckej snemovne a senátu interpretovaním rokovacích poriadkov, a tak dávali zákonnej forme a litere zákona praktickú podobu a vytvárali týmto spôsobom parlamentnú tradíciu v československých buržoáznych podmienkach.

K významným inštitúciám buržoázneho parlamentarizmu patrí právo poslaneckej imunity. Imunitou rozumieme z hľadiska právnického pozitívne právny predpis, podľa ktorého sa určitá osoba, alebo mnohosť osôb vyčleňuje z platnosti určitých ináč všeobecne platných právnych noriem.²⁾ Legislatívna úprava ochrany členov parlamentu výsadou imunity má okrem všeobecného cieľa ochrany slobody zástupcov ľudu (poslancov) zamedziť protiprávnym zásahom, tiež cieľ, aby člen parlamentu, ktorý sa skutočne previnil trestnoprávnym normám, alebo iným normám, nebol pozbavený ďalšej svojej parlamentnej činnosti a ak áno, tak jedine so súhlasom tohto orgánu, ktorého bol členom, tj. poslaneckej snemovne resp. senátu.

Tak ako v ostatných prípadoch prevzatia československého právneho poriadku, tak aj československé ustanovenia o poslaneckej imunite boli vo veľkej miere recipované predovšetkým z rakúskeho práva, napríklad to bol zákon č. 98/1861 r. z. a hlavne § 16 zákona č. 141/1867 r. z.

1) Pozri F. Sivák: "Počiatky právneho a politického zakotvenia československého parlamentarizmu", Právnické štúdie, roč. XIX. 1971.

2) Slovník veřejného práva, sv. III. Heslo - Imunita, str. 263, Praha 1928-48.
Právnický slovník, str. 602, Praha 1972.

(zákon o ríšskom zastupiteľstve, ktorý tvoril prvú časť decembrovej rakúskej ústavy).

Základné zásady poslaneckej imunity pre členov Národného zhromaždenia boli zakotvené v ústavnej listine §§ 23 - 25 a nimi sa nahradili staršie ustanovenia zákona č. 35/1918 Zb. Pokiaľ § 23 ústavnej listiny zaručuje nestíhateľnosť poslancov zákonodárneho zboru za hlasovanie v zákonodarnom orgáne,³⁾ hovorí o vylúčení akéhokoľvek trestného stíhania poslanca bez povolenia príslušnej snemovne.⁴⁾ Oba tieto paragrafy mali zaručovať nedotknuteľnosť osoby toho ktorého poslanca v období trvania poslaneckého mandátu bez ohľadu na to, či Národné zhromaždenie (jeho snemovňa) v tom čase zasadá, alebo jeho zasadnutie je odročené, skončené, alebo prerušené. V prvom prípade je nestíhateľnosť poslanca zaručená za akékoľvek výroky urobené v súvislosti s výkonom poslaneckej funkcie, pričom je potrebné použiť rozšírený výklad, nakoľko sa imunita vzťahuje aj na výroky urobené na schôdzach predsedov poslaneckých klubov (v zmysle § 8 rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne). Za výroky chránené imunitou je potrebné považovať nielen prejavy poslancov na rokovaní parlamentného zasadnutia, na zasadnutiach v jednotlivých výboroch, ale aj rôzne výkriky, námietky, pripomienky, návrhy, otázky a interpelácie.

Buržoázna štátoveda nedáva jednoznačnú odpoveď, ako posudzovať prejavy urobené iným spôsobom ako rečou (a v prípade interpelácií a návrhov zákonov) a písmom, napríklad: napríklad rôzne posunky, pískanie, trúbenie atď. V prevažnej miere sa takéto skutky tak v teórii ako aj praxi parlamentu považovali za imunizované. V takomto prípade poslanecká snemovňa postupovala samostatne, keď zvažovala a hodnotila individuálne konkrétne konania poslanca, takže použili buď disciplinárnu právomoc, alebo vydala poslanca na trestné stíhanie (prípád komunistického poslanca Hakena v súvislosti s prerokovávaním liehovej aféry).

Ďalej imunita bola obmedzená miestnou pôsobnosťou, to znamená, že sa vzťahovala na snemovňú sieň a miestnosti, v ktorých sa rokovalo, prípadne na miestnosti snemovňových výborov a poslaneckých klubov. Takáto interpretácia mala svoj dopad hlavne vtedy, keď napríklad ten ktorý poslanec uverejnil v novinách svoju reč alebo interpeláciu v snemovni ním prednesenú alebo podpísanú. V takomto prípade sa obyčajne nepoužil § 23 ústavnej listiny ale § 24 ústavnej listiny. Ob-

3) Členovia Národného zhromaždenia nemôžu byť vôbec stíhaní za svoje hlasovanie v snemovni alebo v snemovňových výboroch. Pre výroky tam urobené pri výkone mandátu sú podrobení len disciplinárnej právomoci svojej snemovne (ústavná listina § 23).

4) K akémukoľvek trestnému alebo disciplinárnemu stíhaniu člena Národného zhromaždenia pre iné činy alebo opomenutie je potrebný súhlas príslušnej snemovne. Ak odoprie snemovňa súhlas, je stíhanie navždy vylúčené (§ 24 ústavnej listiny).

dobne sa posudzovalo a hodnotilo vystúpenie poslanca na verejnej schôdzi, keď predniesol reč, s ktorou už vystúpil na rokovaní zákonodarného zboru a v nej sa dopustil trestného činu (napríklad urážka na cti).

Imunita poslancov zaručovaná § 24 ústavnej listiny za neúradné skutky, teda skutky alebo činnosť, ktorá nesúvisí s výkonom poslanecského mandátu, znamená, že ak má dôjsť k akémukoľvek trestnému stíhaniu alebo k inému disciplinárnemu stíhaniu (teda tiež k zadržaniu, alebo zatknutiu) člena Národného zhromaždenia, bol potrebný bezpodmienečne predchádzajúci súhlas príslušnej snemovne. Zákon pri zaručení poslaneckej imunity za neúradné skutky pripúšťal dve výnimky: a) to, že imunita sa nevzťahuje na trestnú zodpovednosť, ktorú má poslanec Národného zhromaždenia ako zodpovedný redaktor,⁵⁾ b) poslanec mohol byť zatknutý okamžite, ak bol pristihnutý pri páchaní trestného činu.⁶⁾

Vecná imunita sa vzťahovala v zmysle tlačového zákona č. 124/1924 Zb. na vecné oznamovanie priebehu verejného rokovania zákonodarného zboru. Za takéto oznámenie nebolo možné nikoho trestať a teda nie ani poslancov. Z tohoto hľadiska bolo možné uverejňovať aj interpelácie a to bezprostredne, aj keby obsahovali objektívny trestný čin. Tu je však potrebné urobiť patričný rozdiel, ako som už vyššie uviedol, medzi § 23 a 24 ústavnej listiny. Predpokladom vecnej imunity bolo, že tu išlo o oznámenie verejného snemovného rokovania. Imunitu mali aj správy z rokovania snemovných výborov, pokiaľ tieto neboli vyslovene prehlásené za dôverné. Sporná bola obyčajne tá skutočnosť, či sa má imunita uplatniť len pri uverejňovaní plnej správy, alebo či sa ona vzťahuje aj na čiastkové výťažky toho ktorého rokovania poslaneckej snemovne alebo výboru.

V prípade, že poslanec Národného zhromaždenia mal byť podľa § 24 ústavnej listiny trestne alebo disciplinárne stíhaný na základe zákona 126/1924 Zb. sa upresnilo, ako majú žiadať štátne úrady súhlas od snemovne k trestnému stíhaniu členov Národného zhromaždenia. Takáto žiadosť bola postúpená na preskúmanie, prerokovanie imunitnému výboru príslušnej snemovne, ktorý o takejto žiadosti podával správy a robil návrhy pre plenárne zasadnutie poslaneckej snemovne alebo senátu

5) Tieto ustanovenia sa nevzťahujú na trestnú zodpovednosť, ktorú má člen Národného zhromaždenia ako zodpovedný redaktor (§ 24 ods. 2 ústavnej listiny).

6) (§ 25 ústavnej listiny) Ak bol člen niektorej snemovne pristihnutý a zatknutý pri samotnom trestnom čine, súd alebo iný príslušný úrad je povinný ihneď oznámiť zatknutie predsedovi príslušnej snemovne. Ak neprejaví snemovna, alebo ak nezasadá Národné zhromaždenie - výbor, zvolený podľa § 54 (stály výbor), do 14 dní odo dňa zatknutia súhlas s ďalšou väzbou, väzba prestáva. Ak súhlasí tento výbor s ďalšou väzbou, rozhodne o nej snemovňa do 14 dní od svojho ziedenia.

k vydaniu alebo nevydaniu poslanca na trestné stíhanie alebo disciplinárne stíhanie. Imunitný výbor si počas svojej praxe prisvojil právomoc rozhodovať o skutkových podstatách, skutkov dotyčného člena Národného zhromaždenia, ktoré sa mu v žiadosti o vydanie na trestné alebo disciplinárne stíhanie dávali za vinu. V Československom zákonodarnom zbore prax bola taká, že snemovne si bezvýhradne osvojili návrh imunitného výboru, to znamená, že vládna koalícia väčšina príslušnej snemovne o návrhu rozhodla hlasovaním v zmysle návrhu a vyjadrenia imunitného výboru.

Miera privilegovanosti členov parlamentu, ktorá plynula z inštitúcie poslaneckej imunity, možno povedať, že podľa právnych predpisov bola pre všetkých poslancov rovnaká. Skutočnosti a prax to potvrdzovala, že v dôsledku politického rozvrstvenia parlamentu na politické strany sa pri dodržiavaní a zabezpečovaní poslaneckej imunity uplatňovalo stranícke buržoaznotriedne a politicko-účelové hľadisko a z toho dôvodu preto išlo o rovnosť len formálnoprávnu, ako to potvrdzovala parlamentná prax.

K postupnému znehodnocovaniu a okliešťovaniu inštitúcie poslaneckej imunity pristupovala vládna väčšina stále rozhodnejšie hlavne v posledných dvoch rokoch prvého funkčného volebného obdobia Národného zhromaždenia a potom hlavne v tridsiatych rokoch. Komunistický poslanec Haken to charakterizoval takto: "Vládna väčšina má snahu i imunitu poslancov obmedziť. Okliešťovanie imunity sa robí tak, že opoziční poslanci sú žalovaní a snemovňou vydávaní. Imunitný výbor je jediný, ktorý má plné ruky práce, zatiaľ čo napríklad socializačný výbor nebol už dva roky zvolaný ..." ⁷⁾ Tieto slová najlepšie potvrdí príklad o zasadnutiach imunitného výboru v období prvého funkčného volebného obdobia Národného zhromaždenia poslaneckej snemovne.

Tak stúpajúca krivka imunitného výboru ⁸⁾ ako aj stúpajúce množstvo ním podaných písomných správ poslaneckej snemovni svedčia o tom, že buržoázia siahala čím ďalej tým viac k obmedzovaniu buržoázno-demokratických zásad v oblasti parlamentarizmu. Negatívna stránka parlamentarizmu sa tak prejavovala a ukazovala v pravom svetle. Snemovňa si dávala viac práce s perzekvovaním komunistických, ale aj ostatných opozičných poslancov, ale ďaleko menšiu pozornosť venovala páľčivým otázkam sociálnym. Orgány, ktoré sa mali sociálnou politikou zaobera-

7) Těsnopisecké zprávy NSRČ 265/1924.

8) V priebehu všetkých jedenástich zasadnutí poslaneckej snemovne v prvom funkčnom volebnom období sa v imunitnom výbore (mal 16 členov) za poslanecký klub komunistov vystriedali tieto členovia: E. Burian, dr. J. Gátí, J. Rouček, J. Haken a dr. E. Šmeral. Aj v nasledujúcich funkčných obdobiach imunitný výbor bol 16 členný a poslanecký klub KSČ na jeho rokovania vysielal svojich zástupcov - poslancov.

Imunitný výbor

V zasadnutí	Konal schôdzí	Podal správy tlačou	ústnych
I.	4	1	1
II.	10	13	5
III.	3	13	-
IV.	4	6	1
V.	1	4	1
VI.	6	12	-
VII.	8	22	-
VIII.	10	20	2
IX.	22	191	-
X.	8	62	-
XI.	10	99	-
Celkom	86	443	10

rat', stali sa len stafážou bez akékoľvek činnosti.⁹⁾ Buržoázia nebola schopná na podklade buržoáznej demokracie, ani za účinnej pomoci socialistických strán si pevne držať svoje pozície, a preto pod pláštikom demokracie použila všetkých prostriedkov aj protidemokratických s cieľom uhájiť si svoje triedne panstvo. Porušovanie občianskych slobôd, slobody tlače, zhromažďovacej, okliešťovanie poslaneckej imunity stávali sa sprievodnými zjavmi krízy československého parlamentarizmu ako javu celoeurópskeho.

Zásluhou KSČ bola odhalená celá rada korupčných efér. K najväčším aféram v tomto smere bezesporu patrila liehová aféra v ktorej išlo o rozsiahle finančné machinácie (okolo 33 miliónov korún) za účasti funkcionára agrárnej strany Práška, ktorý mal v rukách liehový monopol. Pod jeho vedením liehovarnícke organizácie si vytvárali mnohomiliónové korupčné fondy k podplácaniu a ovplyvňovaniu vysoko postavených osôb, alej aj pre ovplyvňovanie činnosti politických strán. Liehová aféra sa stala predmetom búrlivého rokovania na pôde parlamentu. Veľmi výstižne túto korupčnú aféru charakterizoval komunistický poslanec Haken, keď prehlásil: "... Tlač i poslanci komunistickej strany majú zásluhu na tom, že bola odkrytá liehová rakovina. Naproti tomu vládni koalíční korupčníci používajú všetkých prostriedkov svojej

9) Socializačný výbor mal celkom 24 členov a poslanecký klub komunistov v ňom zastupoval Haken a Kučera. Socializačný výbor v období 11 zasadnutí sa zišiel len dvanásťkrát. Pre lepšiu koordináciu práce si výbor vytvoril dva subkomitáty: 1. komisiu pre robotnícke podielníctvo, 2. komisiu pre znárodnenie baní. Ani jeden z týchto subkomitátov sa však nikdy nezišiel.

moci i štátneho aparátu, aby táto liehová korupčná rakovina zostala obyvateľstvu utajená. Aféra nie je dosiaľ likvidovaná, ale my neprestaneme, dokiaľ nebude pracujúcemu ľudu celkom odhalená.¹⁰⁾

Podnikatelia mali dosť miliónov na korumpovanie verejných a štátnych činiteľov, ale nemali dosť peňazí na slušné ohodnotenie práce. Preto radšej znižovali mzdy, len aby bolo dosť peňazí na korupčné fondy.

Reťaz korupčných afér, ktorá začala liehovou, pokračovala odhalením uhľovej aféry, v ktorej mal prsty predák národných socialistov a vtedajší minister železníc J. Stříbrný, ďalej benzínová aféra na ministerstve národnej obrany a petrolejová aféra, na ktorej mal svoj podiel ďalší člen Švehlovej vlády, minister pôšt A. Tučný. Z tohoto hľadiska ani nie je možné sa čudovať, že nespokojnosť a pobúrenie sa prejavovalo nielen u komunistov, ale aj prostých jednoduchých príslušníkov koalíčných strán, čo nevyhnutne muselo so sebou priniesť následky tak pre politiku vládnych koalíčných strán, ako aj pre ľavicové sily.

Vládna parlamentná väčšina využívala proti komunistickým poslancom zákonných prostriedkov v zmysle rokovacích poriadkov, lebo kritiku korupčných afér, hospodárskych machinácií, považovali za urážku štátnych funkcionárov. Striktným dodržiavaním rokovacieho poriadku mali byť umlčovaní komunistickí poslanci, striktným v tom smere, že predseda poslaneckej snemovne hlasy komunistických poslancov považoval za zneužívanie rokovacieho poriadku. Prejavy komunistických poslancov, ktoré boli v nezhode s predstavami vládnej väčšiny, sa jednoducho snažili označiť za také, ktoré rušia a brzdia riadny chod rokovania a títo sa hlasovacou väčšinou vládnej koalície vylučovali z rokovania. Ustanovenia § 50 rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne sa začínajú čím ďalej, tým častejšie zneužívať proti opozícii ako celku, ale najviac proti komunistom. Ak sa k § 50 rokovacieho poriadku v prvých rokoch prvého funkčného volebného obdobia Národného zhromaždenia pristupuje len sporadicky, od prejednávania zákona na ochranu republiky sa ho využívalo a zneužívalo doslova sústavne. Keď používame termín, že sa § 50 rokovacieho poriadku zneužíval, robíme tak preto, lebo sám zákonodárca pri jeho konštrukcii predpokladal, že sa nebude zneužívať parlamentnou väčšinou proti parlamentnej menšine.

V súvislosti s prerokovávaním liehovej aféry na plenárnej schôdzi poslaneckej snemovne vládnej väčšine nestačili disciplinárne tresty pre komunistických poslancov. Poslanca Hakenu, ktorý najrozhodnejšie vystupoval proti korupčníkom, imunitný výbor navrhol vydať na trestné

10) Těsnopisecké zprávy NSRČ 265/1924.

stíhanie. Nielsen na svoju ochranu, ale na ochranu všetkých komunistických poslancov parlamentu poslanec Haken uviedol: "Búrlivé scény prepukajúce čím ďalej tým viac a ostrejšie v európskych parlamentoch, sú jedným z príznakov rozkladu parlamentarizmu. Kríza parlamentarizmu je kríza celej dnešnej hospodárskej a spoločenskej sústavy. Vidíme, že i parlamentarizmus v Československej republike je naprosto v úpadku. Väčšina programov, schôdzí jarného zasadania bola vyplnená prerokovávaním imunitných záležitostí poslancov ..." ¹¹⁾ a na inom mieste pokračuje: "Dnes, keď kapitalistická reakcia ohrozuje pokrok na poli kultúrnom, hospodárskom aj sociálnom, keď je neslýchanou cenzúrnou praxou znemožňovaná aj tlač i sloboda slova, je už v záujme prostého pokroku hájiť imunitu poslancov. Imunita nie je osobnou záležitosťou poslancov, ale je záležitosťou širokých ľudových vrstiev. Útok na poslanceckú imunitu je v dnešnej reakčnej dobe útokom na práva ľudu, je útokom proti pokroku ..." ¹²⁾ Nebolo to volanie krajnej ľavice, odmietajúce princíp parlamentarizmu, ¹³⁾ ale volanie, ktoré chcelo upozorniť na skutočne existujúci stav, kde sa parlamentarizmu využívalo jednostranne. Kritika a boj o parlamentarizmus neboli len bojom za politickú slobodu, ktorú československé právne predpisy síce zaručovali, ale konkrétna prax sa robila podľa želania vládnej väčšiny a to nielen proti praxi zákonodarného zboru, ale aj v iných inštitúciách, možno povedať, v celom štátnopolitickom systéme.

Účinnosť boja KSČ pri presadzovaní politických a hospodárskych požiadaviek pracujúcich závisela od prekonávania vnútrostraníckych sporov a krízových situácií súvisiacich s prehĺbovaním politickej a ideovej úrovne strany - revolučného charakteru strany. ¹⁴⁾

Pokiaľ tu takéto názory boli vo vnútri strany, aj vo vedení, v prá-

11) Těsnopisecké zprávy NSRČ 280/1924.

12) Těsnopisecké zprávy NSRČ 265/1924.

13) Hans K e l s e n : Problém parlamentarizmu, Praha 1926, str. 26.

14) Ako ukázala diskusia v strane pred III. zjazdom KSČ r. 1925 z poslanceckého klubu KSČ dňa 3.6.1925 vystúpili poslanci: Bubník, Kříž, Rouček, Warmbrunn, v parlamente vystúpili so samostatným oportunistickým programom a tak sa dali definitívne na cestu zrady robotníckej triedy a robotníckeho hnutia. K tejto skupine sa potom pripojili 18.9.1925 ďalší bývalí komunistickí poslanci: Krejčí, Kučera, Kunst a Teska. Tieto skupiny si vytvorili spoločný poslancecký klub pod názvom: "Klub nezávislých poslancov komunistických v ČSR". Viz Těsnopisecké zprávy NSRČ 344/1925, 361/1925.

Vysporiadanie strany s pravicovými oportunistami sa dovŕšilo na III. zjazde KSČ v dňoch 25. - 28.9.1925 a s. Šmeral to vo svojom referáte vyjadril týmito slovami: "... Nebezpečie z prava, nebezpečie likvidátorstva skutočne existovalo. A to najväčším, hlavným a základným nebezpečím našej strany ..." Viz Protokol III. riadneho zjazdu KSČ, Praha 1927, str. 133.

V druhom funkčnom volebnom období Národného zhromaždenia v r. 1925-1929 dňa 3.6.1929 prestali byť členmi poslanceckého klubu KSČ títo poslanci: Bolen, Čulen, Dědič, Jílek, Měna, Neurath, Škola, Zoufalý. Pozri Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí (kapitola Politické strany). Praha 1938.

ci poslaneckého klubu komunistov na pôde parlamentu, sa tak zreteľne neprejavovali. Neprejavovali sa hlavne z toho dôvodu, že na rokovaní či už v poslaneckej snemovni alebo vo výboroch poslanci viacsomenej tlmočili stanovisko, ku ktorému vo Výkonnom výbore ústredného výboru strany dospeli. Napriek tomu je možné diferencovať medzi jednotlivými vystúpeniami komunistických poslancov a to podľa okruhu otázok, ku ktorým pri rokovaní v poslaneckej snemovni vystupovali, resp. aj z toho, proti ktorým predsedníctvo poslaneckej snemovne najčastejšie používalo ustanovenie rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne na disciplinárne trestanie. Tu je potrebné povedať, že to boli predovšetkým súdruhovia Haken, Kreibich, Mikulíček, Svetlák, Mondok a Sedorjak. Podobne v prevažnej miere týchto poslancov najčastejšie žiadali úrady štátneho zastupiteľstva vydať poslaneckou snemovňou na trestné stíhanie.

Pre ďalší vývoj udalostí u nás najmä pre posilnenie revolučného boja českého a slovenského proletariátu, mali neobyčajne veľký význam výsledky historického V. zjazdu KSČ. Zvolením nového stranického vedenia pod vedením K. Gottwalda sa začala uplatňovať aj nová politická línia KSČ, ktorá našla svoje smerovanie aj na pôde parlamentu.

Po parlamentných voľbách októbri 1929 došlo tiež ku kvalitatívnej zmene v zložení poslaneckého klubu KSČ. Parlamentné akcie poslancov KSČ, ktorého predsedom sa stal s. K. Gottwald, dostali výraznejší bolševický ráz.

Možno konštatovať, že žiadostí na trestné stíhanie komunistických poslancov bolo veľmi veľa. Avšak poslanecká snemovňa v prvom volebnom funkčnom období k tomu dávala súhlas len v niektorých prípadoch (Haken, Tausík). Odopretie súhlasu na trestné stíhanie imunitný výbor a poslanecká snemovňa obyčajne odôvodňovali tým, že výroky, za ktoré štátne zastupiteľstvo žiadalo zbaviť poslaneckej imunity a vydať ho na trestné stíhanie, kvalifikovala ako výroky urobené v súvislosti s výkonom poslaneckého mandátu, za ktoré nie je trestne zodpovedný a za ktoré nemože byť preto vydaný na trestné stíhanie. Po formálnej právnej stránke imunitný výbor i poslanecká snemovňa postupovali podľa ustanovení vzťahujúcich sa na poslaneckú imunitu, ale v intenciách politickej účelnosti stranického triedneho prístupu.¹⁵⁾ K obratu o stoosemdesiat stupňov dochádza až do tretieho funkčného volebného obdobia Národného zhromaždenia, keď sa proti poslancom KSČ začína uplatňovať veľmi ostrý perzekučný kurz a to aj prostredníctvom zbavovania poslancov poslaneckej imunity.¹⁶⁾

15) Pozri prejav s. Zápotockého. Těsnopisecké zprávy NSRČ 59/1926.

16) Těsnopisecké zprávy NSRČ 29/1930 - hlavne prejav s. Majora - Těsnopisecké zprávy NSRČ 52/1930; keď 22.5.1930 v poslaneckej snemovni uviedol: "... Vy revete, že

Vládnuci režim hľadal zámienku, aby mohol byť proti komunistickej strane, jej vedeniu, jej organizáciám rozpútaný perzekučný útok. Zámienku si buržoázna reakcia našla pri príležitosti prezidentských volieb 24. 5. 1934, keď KSČ kandidovala na úrad prezidenta s. Gottwalda, ako protikandidáta T. G. Masaryka. Polícia uskutočnila nezákonnú prehliadku klubovej miestnosti komunistických poslancov. Pri prehliadke sa "našiel" leták: "Nie Masaryk, ale Lenin", vydaný komunistickou stranou, a to sa stalo zámienkou vydat' na poslancov Gottwalda, Krosnářa, Kopeckého a Štětka zatykač a pre imunitný výbor podať návrh na ich vydanie a zbavenie poslaneckej imunity. Reakcia šla tak ďaleko, že prišla s výmyslom o príprave komunistov na ozbrojené povstanie v deň voľby prezidenta republiky. Čo nebolo ničím iným ako provokačným výmyslom, snahou najreakčnejších síl, potlačiť legalitu KSČ.

Komunistický poslanec Štětka prehlásil: "že všetky metódy, ktoré ste doposiaľ používali proti komunistickým poslancom, deväť poslancov ste už zbavili mandátu a traja poslanci sú zbavení volebného práva a teraz chcete ešte štyroch poslancov hnať do kriminálu a to všetko bude márne ..."¹⁷⁾

Vládnemu koalíčnému režimu nešlo len o zbavovanie mandátov komu-

ústavnou listinou zabezpečené imunitné právo poslanca nesmie byť nikým porušené. Poslanci Steiner, Hruška, Vallo, Kubač, Hrubý, Harus, Sedorjak a ja (Major) boli sme nie raz políciou a četníctvom telesne inzultovaní, bolo nám surovými slovami ublížené bez toho, že by sa bol niektorému z policajtov a četníkov čo i len vlas skrivil na hlave ..." a ďalej pokračoval: "Vy prisaháte, že demokratický parlamentarizmus je najdokonalejšou vládnu formou, kde prameňom každej moci je výlučne len vôľa ľudu a pritom zvolených komunistickej poslancov strany vrháte do kriminálu, aby svojich voličov nemohli zastupovať ... Vy sa hrozíte nad tým, že my meštiansky parlament bagatelizujeme, že parlament používame iba na tritúnu, kde odhaľujeme tú lumpáren, ktorá sa nazýva meštianskou spoločnosťou. A ja predostieram Vám tu dokument, z časov môjho trestaneckého života v Nitre, kde u pána prokurátora slovom a písmom som si žiadal osemdennú poťahne dlhšiu dovolenú, aby som mohol zložiť poslanecký sľub, vykonať svoj mandát a vybaviť si rodinné záležitosti ... Ja som obdržal nasledujúce uznesenie: "Žiadosť trestanca Štefana Majora na prerušenie výkonu trestu podľa § 513 trestného poriadku sa zamietá. Dôvody: Dôvody uvádzané žiadateľom ku podopretiu jeho žiadosti nie sú takej povahy, aby zdôvodňovali opatrenia podľa vyššie citovaného paragrafu..."

Uvedený príklad jednoznačne ukazuje, že tak aplikácia ale i výklad práva v oblasti ústavného práva - vo všetkých jeho inštitúciách vrátane poslaneckej imunity - bolo len formálne a zásadne triednopolitické na likvidáciu politických práv opozície, ale predovšetkým komunistov.

Ďalej pozri protest poslanca Kopeckého - proti rozhodnutiu imunitného výboru vydat' na trestné stíhanie podľa zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Zb. § 2 komunistických poslancov s. Gottwalda, Zápotockého, dr. Šterna, Čížinskej, Hrušku a senátora Hakena. Těsnopisecké zprávy NSRČ 338/1934.

17) Těsnopisecké zprávy NSRČ 338/1934.

Spravodajca imunitného výboru Tůma ironicky pvedaľ, že bude veľkým šťastím, ak sa ukáže, že komunistický klub poslanecký nepropaguje vo svojom klube velezradu. Těsnopisecké zprávy NSRČ 338/1934.

Ďalej pozri návrh imunitného výboru zo dňa 5.4.1935 na trestné stíhanie komunistických poslancov Babela, Jurana, Gottwalda, K. Procházku. Těsnopisecké zprávy NSRČ 37/1935.

nistických poslancov. V r. 1933 sa začína útok na "vlastný" parlamentarizmus. Zo strany vlády bol predložený celý rad návrhov zákonov, ktoré v konečnom dôsledku v skutočnosti obmedzovali aj buržoázny parlamentarizmus. Vláda tieto návrhy predkladala pod rúškom "obrany republiky a demokracie", proti rozvratníkom "z prava i lava". Skutočný zmysel bol iný - ústup od buržoáznej demokracie k fašistickým tendenciám. Tieto tendencie viac alebo menej postupne napínali tieto právne normy.

Medzi nové normy treba zaradiť novelizáciu rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne zákona č. 88/1933 Zb. (zákon č. 89/1933 Zb. sa vzťahoval na senát). Jeho cieľ bol na najnižšiu mieru obmedziť činnosť opozície ako celku a komunistických poslancov osobitne hlavne v oblasti podávania návrhov a interpelačného práva. Poslanci KSČ označili novelizovaný rokovací poriadok za kasárenský, lebo znamenal obmedzenie parlamentnej slobody prejavu.¹⁸⁾

Uznesením poslaneckej snemovne č. 90/1933 Zb. sa okrem iného zaviedla cenzúra parlamentnej tlače a to najmä preto, aby komunistickí poslanci nemohli používať parlamentnú tribúnu pre imunizovanie svojich prejavov (v senáte platilo uznesenie č. 91/1933 Zb.).

Heslo "silnej demokracie" mal zabezpečiť predovšetkým zákon č. 95/1933 Zb. o mimoriadnej moci nariaďovacej, ktorý pôvodne mal platiť len do konca r. 1933, ale sa stále časove predlžoval až do 30.6.1937. Podľa tohoto zákona došlo k rozsiahlemu obmedzeniu parlamentu v jeho zákonodarnej činnosti a posilneniu vládnej moci. Bez ohľadu na mienku opozície spravodajce predkladaného návrhu agrárnik dr. Černý povedal: "...Do rúk vlády jej kladie parlament rozriešenie problémov od ktorých závisí ďalší hospodársky, politický i sociálny rozvoj štátu ..."19) Išlo tu o právnu normu, ktorá bola v rozpore s ústavnou listinou, a to s § 55, ale vládnej koalícii išlo o to, aby si moc v štáte zabezpečili i bez parlamentu.²⁰⁾

Ďalšou normou bol zákon č. 125/1933 Zb. o mimoriadnych opatreniach (ním sa novelizoval zákon č. 300/1920 Zb.). Na základe tohto zákona bola uvedená vláde právomoc, aby v prípade vojny, alebo v prípade mimoriadnych udalostí, ktoré môžu vo zvýšenej miere ohroziť celistvosť štátu, formu štátu, ústavu, alebo verejný poriadok a pokoj, mohla uviesť do života mimoriadne opatrenia, ktorými by sa dočasne obmedzila, alebo úplne odstránila osobná sloboda, majetková, domová, tlačová,

18) Těsnopisecké zprávy NSRČ 272/1933, 274/1933.

19) Těsnopisecké zprávy NSRČ 262/1933.

20) Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu 1848-1945, zv. II. str. 288-290. Bratislava 1973.

spoločovacia, zhromažďovacia a listového tajomstva. Bol to rozhodujúci zásah do občianskych práv a slobôd zakotvených v ústavnej listine v piatej kapitole v §§ 196 - 117.

Do tejto kategórie patrila aj zákon č. 124/1933 Zb., ktorým sa doplňoval zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Zb. a zákon č. 126/1933 Zb., tlačový, ktorý znamenal obmedzenie slobody kolportáže v tom zmysle, že sa mohlo rozšíriť právo úradov zakázať kolportáž v trefikách a na staniciach. Okrem toho sa mohla zakázať preprava časopisov verejnými prostriedkami.

Všetky tieto opatrenia boli namierené predovšetkým proti KSČ.²¹⁾ Buržoáznym reformistickým politickým vládnym stranám²²⁾ sociálnopolitické zámery komunistov nevyhovovali, a preto používali všetkých prostriedkov, ako obmedziť, alebo definitívne zamedziť činnosť a pôsobenie komunistickej strany. Na tomto konštatovaní nič nemení ani ten fakt, že politické ostrie bolo namierené aj proti fašistickým stranám u nás, menovite proti DNSAP (nemeckej národnosocialistickej strane) a DNP (nemeckej strane národnej).

Pre vládnu koalíčnú väčšinu boli nedostatočné a málo účinné aj vyššie spomenuté právne normy a v súvislosti s narastajúcou tendenciou posunúť politický režim doprava snažila sa zahnať aj KSČ definitívne do ilegality. Na plenárnom zasadnutí poslaneckej snemovne dňa 20.10.1933 bol predložený ústavnoprávnym výborom vládny návrh zákona o zastavení činnosti a rozpustení politických strán.

Vládny návrh zákona, ako ho uvádzal spravodajca ústavno-právneho výboru národný socialista Patejdl, vychádzal z predpokladu, že ak bude ohrozená jednotnosť, samostatnosť, nezávislosť a bezpečnosť štátu na základe pôsobenia a činnosti tej ktorej politickej strany, mohla vláda vydať uznesenie o zastavení činnosti politickej strany, alebo ju priamo rozpustiť. V správe bol vysvetlený aj rozdiel medzi zastavením činnosti strany a jej rozpustením. Hlavný rozdiel bol v tom, že pri zastavení činnosti politickej strany táto naďalej existovala, ale nemohla vykonávať ďalšiu činnosť.

Pri rozpustení politickej strany nasledoval definitívny zánik politickej strany. Dôsledky boli ešte ďaleko rozsiahlejšie a dotýkali sa v tom najširšom slova zmysle buržoázneho parlamentarizmu. Hlavné

21) Interpelácia s. Zápotockého a súdruhov ministrovi spravodlivosti dr. Dérerovi (2822/IV.). Interpelácia s. Zápotockého a súdruhov vláde ČSR (2822/IX.). "... Tlačový zákon má aj posledné zvyšky ústavne zaručené práva tlačové urobiť iluzornými ... Tiež spoločovacie právo robotníckej triedy sa krok za krokom odbúrava."

22) "... Sociálna demokracia je odhodlaná k ostrému postupu proti všetkej irodente, proti špekulovaniu s diktatúrou zprava i zľava...." Protokol XVII. řádneho a jubilejního sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické 26. - 29.10. 1933. Praha 1933, str. 49-50.

vztahu parlamentu a vlády, početného pomeru členov vládnej koalíciej väčšiny k opozícii. Rozpuštením politickej strany bola spojená otázka straty poslaneckého mandátu²³⁾ v Národnom zhromaždení a negácie vôle voličov, ktoré odovzdali svoje hlasy pre kandidátov rozpustenej politickej strany. Bol to teda rozhodujúci útok aj na ústavné zakotvenie zásady všeobecného práva.

V ďalšej časti návrh hovoril o zhabaní, úschove a správe majetku rozpustených politických strán.

Ak sa v prvých rokoch republiky vládnúca buržoázia nezaujímalala o právnu úpravu politických strán, teraz buržoáznej reakcii spolu s reformistami už išlo o politickú a právnu kontrolu politických strán. Zákon o zákaze činnosti a rozpustení politických strán č. 201/1933 Zb. a naň naväzujúci zákon č. 202/1933 Zb. o zhabaní, úschove a správe majetku rozpustených strán, stal sa hlavnou hrozbou komunistického hnutia, ako to vyplývalo z jednotlivých ustanovení tohto zákona. Vláda podľa § 1 cit. zákona mohla nielen zastaviť činnosť tej ktorej politickej strany a rozpustiť ju, ale zastaviť a rozpustiť aj činnosť spolkov, ktoré vystupovali ako zložky dotyčnej politickej strany.²⁴⁾

Podľa §§ 5,6 zákona mohli policejné alebo politické úrady nariadiť zhabanie a otváranie poštových zásielok príslušníkov takejto strany, robiť cenzúru ich telegramov, vypovedať ich na určitý čas z určitého územia a postaviť ich pod policejný dozor.

Pravý zmysel tohto zákona už pri jeho prerokovávaní v rámci rozpravy odhalil komunistický poslanec V. Kopecký, ktorý za poslanecký klub KSČ okrem iného uviedol: "... že zákon svojou reakčnou, násilníckou a fašistickou diktatúrou smeruje hlavne proti komunistickému hnutiu" a "ďalej pokračoval: "... ak sa hovorí, že smeruje tiež proti opozičným meštiackym stranám,²⁵⁾ to je len zastretie hlavného účelu zákona ..."²⁶⁾

23) Rozhodnutie o strate poslaneckého mandátu rozpustenej politickej strany sa podľa vládneho návrhu malo odovzdať nie Volebnému súdu, ale tzv. mandátovému súdu Najvyššieho správneho súdu, ktorého zloženie bolo určené do kompetencie prezidenta Najvyššieho správneho súdu alebo jeho námestníka. Těsnopisecké zprávy NSRČ 296/1933.

24) Išlo o majetok týchto zakázaných organizácií: Rudá pomoc, Robotnícka pomoc, Zväz proletárskych bezverecov, Zväz priateľov ZSSR, Zväz pracujúceho roľníctva na Zakarpatskej Ukrajine, Ústredie rudých odborov, Komunistický zväz mládeže, Sú rozpustené mnohé organizačné jednotky organizácií odborových, telovýchovných a kultúrnych. Získavanie robotníkov do odborovej organizácie sa považuje a prehlasuje za činnosť "rozvratnú" a "štvaťú". Interpelácia posl. Zápotockého a súdruhov vláde ČSR (2822/IX.).

25) Dňa 4.10.1933 bola úradným rozhodnutím činnosť Nemeckej národnej strany (DNP) a Nemeckej národnosocialistickej strany robotníckej (DNŠAP) v Československu zastavená (teda ešte pred prijatím zákona č. 201/1933 Zb., ktorý bol prijatý 25.10.

Zákon v celom komplexe bol zároveň útokom na občianske práva a slobody a teda právnou normou porušujúcou ústavnú listinu o občianskych právach a slobodách.²⁷⁾

Zákon o zastavení činnosti a rozpustení politických strán pôvodne bol prijatý len na jeden rok, ale jeho platnosť vládna koaličná väčšina v parlamente každý rok predlžovala až do 1. januára 1938, pravda vynechala zo zákona zastavovanie činnosti politických strán a ponechala tam len ich rozpustenie - zákon č. 132/1936 Zb. V rámci rokovaní o predĺžení platnosti zákona arcireakčník, člen národného zjednotenia dr. L. Rašín ešte v apríli 1936, keď už republika bola bezprostredne ohrozená fašizmom tak z vonka ako aj vo vnútri republiky a komunisti boli najdôslednejšími jej obrancami, v parlamente prehlásil: "... My máme dve politické strany, ktoré spĺňajú všetky predpoklady pre použitie zákona o rozpustení politických strán a ktoré spĺňajú skutkovú podstatu tohto zákona. Predovšetkým je to sudetonemecká strana. Druhou takouto politickou stranou je zaiste strana komunistická ..." ²⁸⁾ Takéto nehorázne stanovisko a nebolo jediné od predstaviteľa buržoáznej politickej strany, prispievalo k blížiaccej sa tragédii nášho štátu - k Mníchovu.

Po mníchovskej tragédii už neplatný zákon o zákaze činnosti a rozpustení politických strán zneužila najprv HSĽS na Slovensku tak, že ministerstvo vnútra slovenskej krajinskej vlády zakázalo činnosť komunistickej strany Československa na území Slovenska.²⁹⁾ Podobné rozhodnutie v českých krajinách nedalo dlho na seba čakať. Výmerom poli-

1933). Dňa 12.11.1933 uverejnil Úradný list vyhlášku, že uznesením z 11.11.1933 rozpustila vláda na základe zákona č. 201/1933 Zb. uvedené dve politické strany.

Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí (1928-- 1938). Praha 1938 (kapitola: Politické strany). Tu ale treba uviesť, že tieto rozpustené politické strany sa objavili 4.10.1933 na politickej scéne pod novým krycím názvom Sudetendeutsche Heimatsfront (SHF) ešte pred zastavením ich činnosti a 30.4.1935 bola premenovaná na Sudetendeutsche Partei (SdP), na Slovensku na Karpatendeutsche Partei. V súvislosti s rozpustením fašistických strán mala byť teda aj novovzniknutá tzv. krycia strana zakázaná a rozpustená, ktorá mala ten istý program resp. podobný ako rozpustené strany.

26) Těsnopisecké zprávy NSRČ 296/1933.

27) Veľmi podrobtne k uvedenému zákonu hovoril 21.4.1936 s. Šverma, kde okrem iného poukázal na fašizačný proces v Nemecku, Rakúsku a Bulharsku. V závere prejavu okrem iného povedal: "... Tu bol daný vládne špeciálny zákon na rozpustenie politických strán ... na základe tohoto zákona ... potlačila celé robotnícke hnutie i sociálnodemokratické, zničila všetky práva a nastolila fašistickú diktatúru ..." Těsnopisecké zprávy NSRČ 36/1936. R.N. F o u s t k a v publikácii: Otázka fašizace zákonodárství buržoázni Československé republiky. Praha 1958 na str. 101 uvádza nepresne, že prejav bol prednesený 13.5.1936.

28) Těsnopisecké zprávy NSRČ 37/1936.

29) Po konštituovaní ľudáckej autonómnej slovenskej krajinskej vlády bolo to prvé rozhodnutie jej ministerstva vnútra z 9.10.1938, ktoré bolo v rozpore s existujúcim platným právom, nakoľko zákon o zákaze činnosti politických strán bol v tom čase už právne neúčinný.

cajného riaditeľstva v Prahe z 20.10.1938 bola zakázaná činnosť komunistickej strany v českých krajinách. Na Zakarpatskej Ukrajine nesmela KSČ vyvíjať činnosť od 25.10.1938.

K definitívnemu rozpusteniu Komunistickej strany Československa pristúpila vláda pravicového vodcu agrárnej strany R. Berana. Na základe nariadenia ministerstva vnútra Beranovej vlády bola dňa 27.12.1938 komunistická strana v českých krajinách rozpustená. Na Slovensku sa tak stalo vyhláškou č. 25 ministerstva vnútra (na čele ktorého bol fašista Tiso) Slovenskej krajiny dňa 23.1.1939 - Komunistická strana Československa bola rozpustená. Noví fašistickí mocipáni na Slovensku zároveň rozpustili aj ostatné politické strany ľudákom nepohodlné vrátane Československej sociálnodemokratickej strany.

Nariadenia o rozpustení politických strán, predovšetkým KSČ znamenali ostatný útok na posledné zvyšky politických práv robotníckej triedy, ktorú zbavili uskutočňovať ďalšiu legálnu politickú činnosť. No nezabavili komunistov vo vieru, že ich boj nebol zbytočný, ako o tom hovoril s. Zápotocký.

Ešte predtým ako vláda zrušila mandáty komunistických poslancov a senátorov sa posledný raz 14. decembra 1938 ozval na pôde parlamentu v poslaneckej snemovni hlas komunistického poslanca A. Zápotockého, ktorý okrem iného povedal: "Dejiny nás učia, že zrádzať a kapitulovať vedeli vždy len páni. Lokajov cudzincom a pandúrov nad vlastným ľudom vedela robiť šľachta a vysoká byrokracia. Národ mohli poraziť, ľud mohli znásilniť, ale pred víťazmi na kolena nepadol a korbáč otrokárov ponížene nelízal ..."

My komunisti nebagatelizujeme triedny boj a veríme i vo víťazstvo ... Našu činnosť môžu zastaviť, môžu nás aj rozpustiť. Lenže idea, ktorú sme v národe zastávali, že je lepšie bojovať než kapitulovať a dať sa zotročiť, že je potrebná jednota pre boj za samostatnosť a slobodu a nie jednota pre lokajstvo a otročinu v národe žije a táto idea zvíťazí ..."

Možno povedať, že komunistická strana Československa aj v ťažkých podmienkach ilegality v období národnej a štátnej neslobody v intenciách uvedených slov sa najdôslednejšie postavila na čelo nášho ľudu do boja za národné a sociálne oslobodenie spod fašistickej poroby.

Dnešnú socialistickú prítomnosť definitívne potvrdila historickú pravdu, za ktorú KSČ viedla rozhodné triedne zápasy aj na pôde Národného zhromaždenia v predmníchovskej buržoáznej republike.

Cizojazyčné resumé na str. 345